

Problémy tematického pojetí výuky literatury a ústní maturitní zkoušky. Poznámky k polemice

Ve své [odpovědi K. Lippmannovi](#) jsem vysvětlil, **jaké problémy s sebou nese tematické pojetí výuky literatury a maturitní zkoušky a uvedl, proč je princip současné ústní zkoušky (její literární části) vhodnější a proč je v souladu s RVP.**

Doplňuji nyní svůj článek vyjádřením k [námitkám V. Valíkové](#) uvedeným v komentářích k mému textu přetištěnému na webu pedagogicke.info. K námitkám se vyjadřuji ve volném pořadí.

Stávající zkouška nebrání učitelům, aby do výuky nevnášel díla a témata, která považuje za podstatná. Tímto způsobem mj. ovlivňuje žákovskou četbu.

V. Valíková píše: „(...) vnímání literatury skrze celistvý text je krásná myšlenka, ale v zásadě jde o extrém, opak bývalé zkoušky. Málokdo z nás je schopen z fleku rozebrat, obsahově i formálně, dvacet knih. Jsme ovšem schopni hovořit o nějaké niti, tématu, která se vine napříč texty i časem (...).“ Vnímání literatury se zkoušky dotýká, právě **nynější zkouška respektuje to, že výchozí, nejpřirozenější vnímání se děje skrze konkrétní celistvý text, dílo; současně odráží obsah oboru v jeho úplnosti.** Formulace V. Valíkové se vztahuje k tomu, k čemu čtenář literární poučení primárně nepotřebuje a co nesledují ani RVP. Ukazuje, že její pojetí se soustřeďuje na to, CO je v díle vyjádřeno, zatímco literární výuka toto CO vztahuje k JAK a **pojímá literární dílo v jednotě obojího, skutečně komplexně.**

Četba sama o sobě není výukovým obsahem oboru, tím naopak je komplexní rozbor díla. Ten má žákovi pomoci dílu porozumět a v konečném důsledku tak podpořit jeho četbu, schopnost o ní přemýšlet a třeba také schopnost srovnávat jednotlivá díla a jejich témata. **Důležitá je kvalita výuky; na tu však žádné její pojetí, např. tematické, nemá patent.**

To, že téma umožňuje žáka „provést starou i moderní literaturou“ (V. Valíková), **není zárukou komplexnosti.** Naopak může redukovat vnímání díla na předem daný aspekt.

Tematické pojetí zkoušky nemusí respektovat žákovy čtenářské zájmy. Neoslovuje-li ho např. téma „Kristovské paralely a hledání nesmrtelnosti“, „Manželské krize v literatuře“, „Fantazie nebo realita“ (viz [„archetypální témata“ V. Valíkové](#)), připravuje se na zkoušku, tedy mj. čte, **jen pro zkoušku samu.**

Naproti tomu **stávající maturita umožňuje žákovi,** aby si – výběrem ze školního seznamu – **maturitní otázky do určité míry sám vybral,** aby u zkoušky hovořil o tom, co primárně zajímá jeho (na možnosti volby nic nemění ani to, je-li žákův výběr čistě utilitární).

Slovo „pseudoplkání“ v námitkách V. Valíkové mi nedává smysl – autorka zřejmě měla na mysli „pseudoodborné“ plkání. Je-li tím míněno užívání literární terminologie u zkoušky, pak jde o **nepochopení významu terminologie** pro (jakýkoli) obor. Plkat se dá samozřejmě o všem, včetně uvedených „archetypálních témat“.

Literatura se neobejde bez témat, ale soupis V. Valíkové připomíná spíše **soubor námětů do občanské, popř. rodinné výchovy** než kontextové začlenění textu z hlediska literární historie. A jak jsem uváděl už v případě výukového příkladu K. Lippmanna, některá z uváděných témat jsou niterná, osobní, tudíž pro zkoušku nevhodná.

Autorka brojí proti literárním „ismům“ apod. V této souvislosti je ale třeba připomenout, že „ismy“, směry, kulturně-umělecké epochy apod. mají na výběr a zpracování témat vliv, někdy značný.

Kritika stávající zkoušky je zčásti oprávněná, viz moje vyjádření v polemickém článku i jinde, přesto **zkouška neznemožňuje žákovi ani učitelům předvést smysluplný výklad literárního díla a jeho kontextu** a také – pokud tak není zaměřena už sama výuka – **nenutí žáky k biflování.** Že je tomu **v praxi zřejmě mnohdy jinak, má své hlavní příčiny pravděpodobně jak v kvalitě učitelské práce, tak ve studijních předpokladech žáků;** při

neformálních češtinářských diskusích často zaznívá postesk nad tím, že část žáků není schopna se sama na zkoušku připravit.

Sjednocení školních seznamů do jednoho a také sama existence Seznamu autorů literárních děl, literárních žánrů, směrů a hnutí, určeného pro didaktický test, skutečně **ovlivňuje školní seznamy četby, nikoli ovšem nutně negativně** – záleží na češtinářích, resp. příslušných předmětových komisích jednotlivých škol, zda nabídnou žákům seznam dostatečně bohatý a alespoň zčásti respektující třeba nekanonickou žakovskou četbu.

Náročnost zkoušky vnímají učitelé odlišně, jak naznačuje mj. [studie S. Štěpánika](#), přičemž záleží na typu školy, rozuměj na schopnostech a motivaci žáků. Rozdílné názory panují i na počet položek v žakově maturitním seznamu: **20 knih určitě není málo, už kvůli nutnosti nastavit maturitu na většinovou úroveň žáků**. Vezměme v potaz, že žák by měl dílo nejen přečíst, ale také ho interpretovat a uvádět do kontextu(ů) nebo si v textu konkretizovat to, co o díle zjistil při výuce či v odborné literatuře. Zodpovědně se připravující žáci čtou dílo dvakrát i vícekrát (zejména spadá-li první čtení do první poloviny studia). Už během výuky ovšem musí vědět, že při zkoušce by měli sami najít podstatné prvky textu a s nimi při výkladu pracovat (tedy že je nikdo nebude vybízet „najdi metafory“).

Znovu upozorňuji, že **výuka není určena maturitními katalogy, ale RVP a ŠVP**; snižuje-li učitel kvůli maturitě nároky, činí tak ze svého rozhodnutí a na vlastní zodpovědnost.

Obecně mohu souhlasit s názorem, že sjednocená maturitní zkouška v některých ohledech nevyhovuje. Jak jsem ovšem už mnohokrát uváděl, příčinou je systémově nezvládnutý, neutěšený stav středoškolského vzdělávání – **neexistuje žádná možnost vytvořit plně funkční maturitní zkoušku pro více než dvě třetiny populačního ročníku**.

K několika dalším poznámkám V. Valíkové jsem se vyjádřil přímo [v diskusi na webu pedagogicke.info](#), v komentáři z 22. října 2019 23:20.

K tématu se ještě vrátím **dalším článkem**, tentokrát zaměřeným na konkrétní pasáž z učebnice literatury Karla Lippmanna. Jak z textu vyplývá, cílem je dále konkretizovat problémy spojené s primárně tematickým pojetím výuky literatury. Informaci o publikování doplním v komentáři k tomuto textu.